

تشکل بانوان انقلابی در حوزه دفاع مقدس آغاز به‌کار کرد. این تشکل قرار است با ایجاد اجماع و هم‌افزایی بین نویسندگان زن کتاب‌های حوزه دفاع مقدس و شهدا به منظور حفظ حقوق مادی و معنوی صاحبان آثار و کمک به ارتقای کیفی کتاب‌ها، تلاش کند. تشکل «بانوان نویسنده» با حضور بیش از ۱۱۰ بانوی نویسنده که در کل کشور در این عرصه فعالیت می‌کنند، ایجاد شده و قرار است با هماهنگی این تشکل با مؤسسه طلوع حق، بانوان

تشکل ادبی نویسندگان زن

آرش شفاعی
آرژو فرهنگ و هنر

سردن شعر برای حضرت فاطمه زهرا(س) به صورت مستقل، یکی از ویژگی‌های شعر آیینی دوران ماست. شعرهای خوب و ماندگاری در سال‌های اخیر از شاعران آیینی و غیرآیینی ایرانی با محوریت زندگی، مبارزات و شهادت حضرت زهرا(س) خوانده‌ایم که نشان‌دهنده این است که شاعران امروز، غفلت تاریخی درباره سردن شعر فاطمی را تا حدی جبران کرده اند اما این شعرها گاه در دام برخی آفت‌ها افتاده‌اند که لازم است در این باره شاعران با مطالعه و آگاهی بیشتر به سردن بپردازند و حساسیت و اهمیت کاری را که در آن وارد شده‌اند بدانند. در این نوشتار قصد داریم مروری گذرا بر این جریان تاریخی داشته و درباره ویژگی‌های شعر فاطمی در این دوران محبت کنیم.

درباره سابقه و پیشینه شعر فاطمی اگر بخواهیم بنویسیم، باید گفت دستان‌مان خیلی پری نیست. حداقل به اندازه شعرهایی که برای پیامبر(ص)، حضرت علی(ع) و امام حسین(ع) سروده شده است، شعرهای مستقل برای حضرت زهرا(س) نداریم. البته این را هم باید بگوییم که ردیای مدح آن حضرت به اندازه شعر فارسی، عمر دارد و یکی از نخستین شاعران شناخته‌شده فارسی، یعنی دقیقی توسی همان شاعری که فردوسی، ۱۰۰۰ بیت اورایی کم و کاست در شاهنامه‌اش آورد، در یکی از شعرهای فراقی اش گفته است: چنان چون من براو گریم، نگرید / آبر شُبَّیر، زهرا روز محشر که در اینجا شبیر، همان حسین(ع) است، شاعر دیگری که از پیشکسوتان حوزه شعر فاطمی است، شاعر شیعی دربار دیلمیان یعنی غضایی‌ری رازی است که متاسفانه نام و شعرش برای بسیاری از دوستان‌دار شعر، زیاد آشنا نیست. این شعرا و مشهور است: مرا شفاعت این پنج تن بسنده بود که روز حشر بدین پنج تن رها نم‌تن بهین خلق و برادرش و دختر و دو پسر محمد و علی و فاطمه، حسین و حسن شاعر شیعی دیگری که در دیوانش بارها تحسین و تمجید از خاندان رسالت به‌خصوص فاطمه زهرا(س) دیده می‌شود، ناصر خسرو قبادیانی است. به یاد داشته باشیم که ناصر خسرو نماینده شرعی و رسمی فاطمیان مصر و شیعیان اسماعیلی بوده و به همین دلیل، دفاع او از تشیع، به‌خصوص شعرهای مکررش برای حضرت فاطمه(س) به نوعی تأییدی هم برای خلفای فاطمی بود که نسب خود را به امامان شیعه و در نهایت به حضرت زهرا(س) می‌رساندند. او از جمله سروده‌است: آوُخ رُضع این کره، وُز کارش / وین دایره پلاوُز پیرگارش... بکشید سوی احمد مرسل رخت / پرست زان دیر کارم، بارش... شمس وجود؛ احمد و خود زهرا...

زنی چون فاطمه، خیرالنسا کو؟

سنایی غزنوی از شاعران قرن ششم است که با وجود این‌که رسماً شیعه‌مذهب نبوده، بارها در شعرهایش ارادت تام و تمام خود را به اهل بیت(ع) به‌خصوص حضرت زهرا(س) نشان داده است و بی‌تردیدی می‌توان گفت دفاعی که این شاعر عارف از حق اهل بیت(ع) کرده است از بسیاری از شیعیان مدعی بیشتر و صریح‌تر بوده است. یکی از سروده‌های مشهور سنایی این شعر اوست که بخش‌هایی از قصیده‌ای در دریاگویی از ناهلی روزگار است:

سراسر جمله عالم پر ز شیر است / ولی شیری چو حیدر با سخا کو؟
سراسر جمله عالم پر ز تران اند / زنی چون فاطمه، خیرالنسا کو؟

نویسنده در دوره آموزشی داستان محمدرضا سرشار شرکت کند و در قدم بعدی، بحث سواد رسانه، دوره خاطره‌نگاری و خاطرات شفاهی، همچنین دوره‌های داستان نویسی پیشرفته رایگذارند. این تشکل در کنار فعالیت‌های تخصصی ادبی در حال پیگیری برای دریافت مجوز از وزارت کشور است تا بتواند فعالیت‌هایش را گسترش دهد و حمایت‌ها و خدمات برای بانوان نویسنده انقلابی در قالب سازمان‌دهی شده ادامه پیدا کند.

لیلا محمدی یکی از اعضای این تشکل همچنین درباره برگزاری فراخوانی برای نوشتن داستان کوتاه با موضوع اعتراضات اخیر و مأموران امنیتی که به شهادت رسیده‌اند، گفت: این فراخوان در ابتدا ویژه بانوان عضو «بنا» (بانوان نویسنده انقلابی) بود اما با مشورت هیات مدیره بنا، آن را با همکاری سه ناشر انقلابی کشور، کتاب جمکران، شهید خلیلی و رسول آفتاب به صورت عمومی اعلام کردیم.

درنگی بر شعر فاطمی و فرارز و فرودهای تاریخی آن

«یاسی» یک شب را گل ایوان ماست

می‌شود که زندگی و سیره امامان، تنها برای ستایش و مدح گفتن نیست بلکه در سیره آنان برای همه امور سیاسی و اجتماعی، دستور و راهکاری برای زندگی آرمان‌گرایانه شیعی وجود دارد. این شعر طاهره صفارزاده را بخوانیم:

کس نمی‌داند / صاحب عزا بانوی ما / در بین ماست بانوی زخم‌دیده / زخم دل رسول زخم دل امام / زخم شهادت فرزندان زخم زمانه حق‌شناس...

چنان که می‌بینیم، شاعر، حضور محسوس و زنده معصوم(س) را چنان در زندگی خود احساس می‌کند که حتی بوی عطر او را که البته عطری بهشتی و دور از دسترسی انسان‌های معمولی است. این نوع شعرها سعی دارند، تفکری را به مخاطبان خود القا کنند و به همین دلیل به جای تکیه صرف بر عنصر عاطفه، از اندیشه و حماسه برای تأثیرگذاری بر مخاطبان بهره می‌گیرند.

یاس‌ها یادآور پروانه‌اند

البته جریان شعر فاطمی همچنان که گفتیم، گرایش دیگری هم دارد. گرایشی که در آن شاعر سعی دارد، احساسات و عواطف مخاطب را درگیر کند. درگیر کردن احساسات مخاطب البته همیشه بخشی از سروده و طبیعی است که این گرایش در شعر با توجه به احساسات و علایق همیشگی مردم ایران نسبت به خاندان پیامبر(ع) و به‌خصوص حضرت زهرا(س) گرایشی غالب باشد. شاید اگر بخواهیم نمونه‌ای از این شعر را مثال بزنیم، بهترین نمونه شعر معروفی است که احمد عزیزی برای حضرت سرود؛ این شعر که به‌سرعت توانست در ذهن و زبان مردم جای گیرد، بر محور یک تصویر مرکزی ساخته شده که این تصویر با استفاده از تشبیه و مجاز به صورت همزمان ساخته شده است؛ کبودی بازو و پهلوی حضرت زهرا که در اثر ضربه ایجاد شده را به گل یاس (به جهات شباهت در رنگ) تشبیه می‌کند. شاعر با بهره‌مندی از مجاز جزء به کل، همه وجود حضرت زهرا(س) را یاس خطاب می‌کند و بر همین اساس، شعر ساخته می‌شود اما شاعر و تخیل او به همین بسنده نمی‌کند و سعی می‌کند از دیگر ویژگی‌های گل یاس مثلاً دوران کوتاه شکفتگی یا عطر خوش هم استفاده کند و از این ظرفیت‌ها برای تطبیق بیشتر یاس بر حضرت، که هم عمر کمی داشته‌اند و هم عطر وجود ایشان به سبب اهل بیت در همه تاریخ پیراکنده است، استفاده کند؛

یاس بوی مهربانی می‌دهد / عطر دوران جوانی می‌دهد
اشک می‌ریزد علی‌نماند رود / بر تن زهرا: گل یاس کبود
گری آری گریه چون ابر چمن / بر کبود یاس و سرخ نسترن

مادران را اسوه کامل بتول

اگر بخواهیم این فهرست را ادامه دهیم، طولانی و طولانی‌تر خواهد شد اما همچنان که گفتیم، شاعرانی که شعری مستقل درباره حضرت داشته باشند، اندک هستند و البته بیشتر آنان به جای پرداختن به شخصیت و ویژگی‌های خاص حضرت زهرا(س) تنها به ستایشی کلی و مدحی شیفته‌وار از ایشان بسنده کرده‌اند. شاید نخستین شاعری که درباره حضرت زهرا(س) به طور مستقیم و مستقل شعری گفته است که در آن رگه‌هایی از اندیشه هم وجود داشته باشد، اقبال لاهوری است. البته اقبال هم از جنبه نسب به شخصیت ایشان نزدیک شده و درباره مبارزات، شخصیت فرهنگی و سیاسی ایشان چیزی نگفته است ولی به نقش و اهمیت مادری حضرت و تربیت فرزندان چون حسین(ع) اشاره کرده است.

اقبال لاهوری در این شعر، سعی کرده مقایسه‌ای بین حضرت مریم(س) و حضرت زهرا(س) صورت دهد و درباره این‌که حضرت زهرا برترین زنان است، توضیح دهد.

مریم از یک نسبت عیسی عزیز / از سه نسبت، حضرت زهرا عزیز نور چشم رحمه‌للعالمین / آن امام اولین و آخرین

دو گرایش در شعر فاطمی

تضاد میان مدح و ستایش صرف و بیان فضائل و برجستگی‌های شخصیتی ائمه و معصومان به‌خصوص حضرت زهرا(س) در ادبیات معاصر هم ادامه داشته است. تأثیر کتاب‌ها و پژوهش‌هایی که در دوره‌های اخیر توسط اسلام‌شناسان، تاریخ‌دانان و نویسندگانی چون آیتا... مطهری، دکتر علی شریعتی و دکتر سید جعفر شهیدی و منتشر شد و بر ذهنیت پرسشگر جوانان و دوستداران تفکر شیعی در روزگار ما همراه شد، تفکر دوم را هم در شعر ما برجسته کرده است، ضمن این‌که همیشه و همواره جریان شعر مدحی و ستایشگر که امواج عاطفی را در شعر فاطمی به وجود می‌آورد، همیشه جایگاه خود را داشته و دارد.

اما بگذارید نخست نمونه‌ای از گرایش دوم را در شعر امروز، مثال بزنیم و بعد سراغ گرایش نخست برویم که بیشترین شعرهای فاطمی‌را دربردارد. شعر تفکرگرای فاطمی سعی دارد بنیادهای قدری اندیشه شیعی انقلابی را که به‌خصوص با شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی، دارای قدرت نظریه‌مندی نیز شد در ادبیات پیاده کند. بخشی از این تفکر؛ نگرستن به معصومان به عنوان اسوه است. این تفکر سعی می‌کند به جای تبدیل زندگی و سیره معصومان به اسطوره، آنان را الگوهایی قابل تکرار و تقلید اما کامل معرفی کند. در این تفکر، زنده بودن و حضور دائمی امام و معصوم در زندگی اجتماعی مردم زمانه، به عنوان یکی از اساسی‌ترین اعتقادات شیعی، نشانه‌ای از این دانسته

رویداد

«آفتابگردان‌ها»

در قم اردو زدند

مؤسسه شهرستان ادب، دهمین دوره آموزشی شعر جوان (آفتابگردان‌ها) را با ۸۶ عضو خانم و آقا از دیروز در شهر قم برگزار کرده است. این اردوی آموزشی تا پایان هفته ادامه دارد.

به گزارش «جام جم»، میلاد مدیر دفتر شعر موسسه فرهنگی شهرستان ادب و مسئول برگزاری دوره‌های آموزشی «آفتابگردان‌ها» ضمن اعلام این خبر گفت: اعضای دوره‌های پیشین «آفتابگردان‌ها» توانسته‌اند از نظر سطح ادبی به رشد خوبی برسند و اکنون از میان این دانش‌آموختگان مجموعه شعر حدود ۶۰ شاعر را منتشر کرده‌ایم. وی گفت: در این دوره آموزشی استادانی از چهره‌های شاخص شعر امروز از جمله محمود اکرامی‌فر، محمد مهدی سیار، علی داوودی، سعید بیابانکی، ناصر فیض، علی محمد مودب، آرش شفاعی، مریم زندی، فاطمه نانی‌زاد، حسن یعقوبی، مریم کرباسی، اعظم سعادتمند و افسانه غیاثوند حضور دارند.

به گفته وی، «آفتابگردان‌ها» با سایر جشنواره‌های ادبی تفاوت دارد و با شیوه جدید استعدادیابی شاخص‌های متنوع از جمله کیفیت اشعار، سن، میزان مطالعات و جدیت افراد برای آموزش و حتی شهر محل سکونت در نظر گرفته می‌شود.

شاعر نیکوکار خراسان

شاید شما هم این شعر کتاب‌های درسی قدیم را به یاد داشته باشید: **بخشدار هویره را گفتند / ترک کن شهر خویشتن را زود....**

این شعر سروده زنده‌یاد علی باقرزاده(بقا) شاعر و بازیگران خراسانی بود که به همان اندازه که در شعر به‌خصوص در سردون قطعه چیره‌دست بود، در کارهای خیره و عام‌المنفعه هم گشاده‌دست بود. او که از نسل شاعران فقیم خراسان به شمار می‌رود، در این عکس (سمت راست) در کنار دوستان شاعرش، زنده‌یادان محمد قهرمان، احمد کمال‌پور(کمال) و مهدی اخوان ثالث دیده می‌شود.

جام جم

ادبیات

LITERATURE

چهارشنبه ۲۳ آذر ۱۴۰۱ شماره ۶۳۸۱

درنگ

هیچ‌کس به فکر

کتاب نایب‌ایان نیست

مشکلات پیچیده‌ای از جمله نبود یک قانون یا آیین‌نامه مشخص و مدون، باعث شده تولید کتاب‌های مناسب برای نایب‌ایان کند و همراه با مشکلات زیادی باشد و به همین دلیل، این قشر از افراد جامعه در دسترسی به همه آثار منتشرشده در بازار کتاب دچار مشکل هستند.

البته در سال‌های اخیر برخی نایب‌ایان که خوددغدغه فرهنگی داشته‌اند به کمک برخی ارگان‌های دولتی یا سازمان‌های مردم‌نهاد سعی کرده‌اند مشکلات در این حوزه را با رایزنی‌های شخصی و گروهی حل و فصل کنند اما این تلاش‌ها پس از مدتی دچار مشکل یا وقفه شده است. نبود یک قانون مصرح درباره تولید کتاب برای نایب‌ایان، باعث شده فعالیت‌های نهادهای دولتی در این خصوص، صرفاً براساس علاقه یا حس انسان‌دوستی مدیران آنها باشد اما بعد از مدتی و با تغییر مدیریت‌ها یا مطرح شدن اولویت‌های دیگر، تولید کتاب برای نایب‌ایان از دستور کار نهادهایی مانند کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان یا انتشارات مدرسه خارج شده است. در این میان باید به مشکل قیمت تمام‌شده کتاب هم اشاره کرد که به دلیل این‌که کتاب‌های بریل بسیار حجیم‌تر از کتاب‌های عادی است، بعد از مدتی نهادهای دولتی ترجیح می‌دهند از مشارکت در این کار شانه خالی کنند. به نظر می‌رسد لازم است در این زمینه بودجه مخصوصی دیده و ضرورت این سرمایه‌گذاری برای نهادهای دولتی روشن شود. درحال حاضر در سطح شهر تهران چند کتابخانه عمومی از جمله کتابخانه‌های رودکی، کتابخانه ملی، حسینییه ارشاد، طلوع در فرهنگسرای خاوران، شیخ کلینی، شهید فیهمدیه، سلامت دکتر خرائلی و... بخش‌های ویژه نایب‌ایان دارند و به این گروه از شهروندان خدمات ارائه می‌دهند اما همه آنها دچار مشکلات زیادی در مسیر کار خود هستند.

کتابخانه‌های نایب‌ایان که تعدادشان در سطح کشور به اندازه مورد نیاز نیست، باید علاوه بر جذب مخاطبان، برای آنان کتاب هم تولید کنند. این تفاوت میان کتابخانه‌های نایب‌ایان و کتابخانه‌های عادی باعث شده کتابخانه‌های نایب‌ایان به یک مرکز و محل مهم مراجعه برای نایب‌ایان تبدیل شود اما متاسفانه نهادهای درگیر مانند سازمان بهزیستی اهمیت این مراکز را درک نمی‌کنند و به جای تجهیز کتابخانه‌های موجود و راه‌اندازی کتابخانه‌های جدید با در پیش گرفتن سیاست واگذاری، سعی می‌کنند شانه از بار مسئولیت خالی کنند. مسئولان این کتابخانه‌ها مجبور شده‌اند برای تأمین منابع، به صورت شخصی و مراجعات فردی سراغ ناشران بروند و از آنان فایل‌های متنی را به منظور تبدیل کردن به کتاب بریل درخواست کنند اما طبیعی است بسیاری از ناشران چنین ریسکی را نپذیرند. چراکه به دلیل همان خلأ قانونی، مشخص نیست در صورت ایجاد ضرر برای ناشر، وی چگونه باید از حقوق خود دفاع کند. مدیر یکی از کتابخانه‌های نایب‌ایان سطح شهر تهران در این باره می‌گوید: ما به سراغ ناشران می‌رقیم تا از آنان برای تبدیل کتاب‌های شان به فایل متنی و خط بریل اجازه بگیریم و عموم ناشران صاحب‌نام با این خواسته موافقت نمی‌کردند و اگر هم موافقت می‌کردند، کتاب‌هایی را در اختیار ما قرار می‌دادند که فروش و مخاطب زیادی نداشته باشد و همین دلیل باعث شده آرشیو کتابخانه‌هایی مانند رودکی از کتاب‌هایی پرشود که اغلب‌شان خیلی ارزشمند نیست و این نکته را هم باید به یاد داشت که حجم کتاب‌های بریل بسیار بیشتر از کتاب‌های عادی است. همین مسأله باعث شده است بسیاری از کتابخانه‌های ویژه نایب‌ایان با کتاب‌هایی پرشود که ارزش ادبی چندانی ندارند و نایب‌ایان همچنان تشنه خواندن آثار خوب و درجه یک هستند.

قاب

